

Így éltek a budaörsiek hatvan évvel ezelőtt...

II.

Temesi Győző előző havi számunkban idézett tanulmánya szerint a falunak 9006 lakosa volt, ebből katolikus 8769, református 167 és evangélikus 51 lakos. A falu katolikus jellegét nemcsak az ekkor virágzó passiójátékok mutatták, hanem a ma főleg nyomokban fellelhető sok emlékkereszt. Szentképek, feszületek a házak falában is álltak, ez a falu akkori vallásos érzületét igazolja. Közül a tanulmány egy képet az akkori Kápolna-hegyről is, látható rajta a remetelak és a Wendler-kápolna, és az egyik sziklán álló nagyméretű kereszt. Ennek visszaállítását a brezsfeldi Budaörsi Heimatverein tervezi, Schmidt Mátyásék fáradozása nyomán mindnyájan gazdagodnánk!

Érdekes néprajzi adatot őriz a tanulmány, a legény kiválasztaja a *Madht*,de kran csak akkor megyi paphoz vele, amikor már bölcsőt ringat. Nagyobb baj nem lesz belőle, de ez is mutatja, hogy nehezen határoznak és egy pár hónapnyi különbséget nem éreznek nagy dolognak." Temesi tanulmányát kiegészíthetjük azzal, hogy a sváb család gazdasági egység is volt, ahol a feleség termékenységére, anyaságra alkalmassága fontos, szinte a legfontosabb tényezőnek számított. Ha a feljegyzés pontos, megegyezik a nyugatmagyarországi – Sopron környéki – szokásjoggal is. A házasságok szilárdnak bizonyultak. 4000 családból 1930-ban mindössze 16-nál következett be válás. Felsorolja Temesi a község 1718–1721 közötti újratelepülését, emeli a Zichy-család szerepét – van-e ma Zichy Péternek utcája Budaörsön? Zsámbékon az egykori birtokközpontban a kastély alatti tér ismét az ő nevét viseli. Értékes egykori felvétel négy negyven év körüli férfit mutat be, mindegyik gombos mellényt, és ún. *Stiefelhosen*-t, csizmanadrágot visel. Fontos adat az is, hogy a falunak 60 évvel ezelőtt 1698 háza volt, de ebből mindössze 12 épült meg a háborúkból. 47 volt nádfedelel, és a régebbi temesi szokások jegyében 65 házat fedtek faszindellyel. Ez alig öt százalék.

Fontos képet rögzít Temesi a falu külső és belső hangulatáról is. „Budaörs népe a magyar állammal szemben minden tekintetben kifogástalanul lojális. (...) Ha az ember végigmegy utcáin, tiszta községet, józan népet, alapjában barátságos lakosokat lát, akik félve vigyáznak javaikra. Sok udvarban messzi benyúló házsort látunk, de a házak egybe vannak építve. Valóságos bokortanyák: mikor a családban menyegző készül, hozzáépítenek a sorhoz egy házat. A kert megkisebbedik, az udvar hosszabb lesz.” Ismét bajor nyelvterületre érvényes szokásformát jegyez fel a tanulmányíró. Hasonló, utcányi udvarokat Sopronban is bőven talál a szemlélő, a hajdani *Ponciltner*, babtermelő, azaz szőlősgazda negyedben. A mostani budaörsi csatornázási gondok a harmincas évekből származnak. Feljegyzi a tanulmány, hogy a szennyvizet az udvarra öntik, csatornázás nincs. A víz pár lépésre a lakástól kiszivárog az utcára. „A sokszor kicsi udvaron van összezsúfolva ól, trágyadomb meg istálló.” Ha az állattartás hatvan év előtti formái el is tűntek, a csatornázás gondja korszakunkra maradt. Hiányolja

Temesi, hogy nincs magasabb „gazdasági nevelés, általános népművelés: bár van népművelési tanfolyam októbertől márciusig, hetenként egyszer. A Magyarországi Német Népművelési Egyesület is próbálkozik a maga szájébe szerint: tagjainak száma mindössze 40-50 körül jár.” Ujra arra utal a tanulmányíró, hogy a budaörsiek kinőtték saját határukat, kevés a föld! Ugyanakkor „az egész faluban nincs jó víz, mert a 6-7 méteres kutakból csak keserű ízű víz kerül ki. Az egész határ át van itatva a keserű források vizével. De ez az egész Budai-hegyvidék problémája.”

Fontos ismereteket örökít meg a tanulmány az egykori budaörsi továbbtanulásról. Jegyzők, tanerők, papok, orvosok, két ügyvéd a városba küldi gyermekét középiskolákba, ezt teszik a néhány tisztviselő- és az iparos családok is. Budaörsön 1936-ban csak magánpolgári működik, „polgári iskolával pedig másodízben próbálkozik egy magánvállalkozás” – olvassuk a tanulmányban. „A gazdák fiaikat nem küldik középiskolába, de a budafoki és egy-két budapesti iskolában akad budaörsi tanuló.”

Megemlékezik a tanulmány a Passió jóteknony hatásáról, mind a kétszáz szereplő (!) a faluból kerül ki. A Passió szövege magyar, és a német anyanyelvű szereplők egészen természetesen találják, hogy ők magyarul beszélnek. „A budaörsi passiójáték ezért, de egyébként is igazán megérdemli az érdeklődő támogatást.” Kettős identitású, németül és magyarul egyaránt beszélő és érző lakói voltak az 1936-os Budaörsnek. Május 15-én részt vehettem a *Wuderscher Kiratogon* Brezsfeldben. A csaknem 50 éve, 1946-ban és a következő évben elkergetett budaörsi ma is úgy érzi, hogy itt a hazája. Megható ez a szeretet, mellyel a tőlük elragadott szülőföldről emlékeznek. Ma is igaz rájuk Temesi megállapítása: „Mi német létünkre is igazi, jó magyar polgárok akarunk lenni, azok vagyunk és azok maradunk!”

KOVÁCS JÓZSEF LÁSZLÓ